

Fylkesmannen i
NORDLAND

- virker til Nordlands beste

Vår hjemplass – vår mening

- ungdomsinvolvering i kommunereformen

UNIVERSITETET I
NORDLAND

Forord

Kommunereformen er et av de største samfunnsprosjektene som har vært igangsatt på mange tiår. Regjeringen ønsker med dette prosjektet å spre makt, begrense statlig detaljstyring og å bygge samfunnet nedenfra. Regjeringen ønsker å oppnå større og mer robuste kommuner som er dimensjonert for å møte framtidens utfordringer og oppgaver.

I dette store arbeidet er det viktig at innbyggerne i alle aldre har reell innflytelse på de prosessene som skal kjøres lokalt i hver kommune. Unge og voksne kan ha ulike perspektiver på hva som er viktig for et framtidig lokalsamfunn. Det er derfor særlig viktig i denne prosessen å legge til rette for arenaer der ungdommens stemme kan høres spesielt.

Fylkesmannen i Nordland ønsker å styrke unges perspektiv, involvering og medvirkning i kommunestrukturarbeidet, og inviterte Helgeland regionråd, Ungdomsrådene på Helgeland og Universitetet i Nordland til et samarbeid. Samarbeidet har resultert i denne veilederen som gir ideer til hvordan man kan involvere ungdom i arbeidet med kommunereformen. Veilederen egner seg godt til involvering av ungdom også i andre sammenhenger. I denne veilederen er ungdommens stemme markert med et snakkeboblesymbol, og det oppfordres til at samme symbol benyttes i kommunale dokumenter for å synliggjøre ungdommens stemme i kommunale dokumenter.

Det er et felles ønske fra Fylkesmannen og leder i Helgeland ungdomsråd at denne veilederen skal bidra til arenaer der kunnskap om kommunereformen formidles, god dialog skapes og reel innflytelse fra ungdommen i Nordland oppstår.

Lykke til med arbeidet

Hill Marta Solberg

Fylkesmann i Nordland

Simen Johansen

Leder Helgeland
ungdomsråd

Råd fra ungdomsrådene på Helgeland

- **Involvere ungdom tidlig** og i hele prosessen. Skap engasjement i skolen for at ungdom skal diskutere og lære seg å påvirke.
- **Ha gode kontaktkanaler!** Kommunen må etablere gode kontaktkanaler med ungdommene, med elevråd, ungdomsråd og faste møteplasser mellom ungdom, administrasjon og politikere.
- **La alle blir hørt!** Spesielt om ting som angår egen aldersgruppe.
- **Skap engasjement begge veier!** Det er viktig at både ungdom og voksne viser engasjement.
- **Voksne som veileder, IKKE leder!** Voksne må støtte og veilede de unge til å ta ansvar og være med å legge til rette for samarbeid.
- **Oppmuntre ungdom** til å delta aktivt i debatten ved å gi de oppgaver, spørsmål og oppmerksomhet.
- **Gi god og enkel informasjon!** La ungdom vite hvilke direkte konsekvenser reformen får for dem. Kommuniser hva kommunereformen vil få å si for ungdom. Prøv å holde det på et plan hvor det er enkelt for ungdom å forstå og henge med.
- **Vær nysgjerrig, vis interesse og lytt til ungdoms synspunkter.** De voksne må være åpen for at ungdommenes interesser og meninger kan fremmes.
- **Klargjør forventinger!** Gjør det klart på forhånd hva man ønsker fra ungdom i prosessen.
- **Skap trygge rammer!** Vær opptatt av at ungdom skal føle seg trygg på at deres meninger kan komme frem. Be politikerne «coole» det litt ned slik at alt ikke blir så høytidelig og skremmende, hvor det er lettere å bryte isen. Ha en lav terskel med likestilte deltakere.
- La ungdommer føle et **eierskap** til produktet.
- Vis vilje til å lete etter **og finne løsninger som imøtekommer ungdoms ønsker og behov.**

Innhold

Forord	1
Råd fra ungdomsrådene på Helgeland	2
Innledning	4
Kort om kommunereformen	6
Ungdomsmedvirkning	9
Medvirkning med virkning	11
Hvordan kan vi vise hva ungdom mener?	12
Ungdoms forventninger til kommunereformen	13
Hva er det viktig at ungdom blir spurt om?	14
Hvordan ungdom kan involveres	16
Eksempel 1 Kommunestrukturdialogen – Opplegg for dialogkafe.....	19
Eksempel 2 Bruk av sosiale medier	27
Eksempel 3 Sosiale aktiviteter	28
Hvor kan jeg lese mer	29

Tekst: Catrine Torbjørnsen Halås, Universitetet i Nordland
Alle bilder: Harald Fåkvam

Innledning

Dette ideheftet gir ideer til hvordan man kan involvere ungdom i arbeidet med kommunereformen. Ideene har også overføringsverdi til involvering av ungdom i planarbeid generelt. Målgruppen er politikere, administrasjon, fagfolk og ikke minst ungdom selv.

Heftet har blitt til gjennom et arbeidsseminar med representanter fra ungdomsrådene på Helgeland, hvor de gav sine råd til hva en bør ta hensyn til og hvordan man kan legge til rette for ungdoms medvirkning og deltakelse i arbeidet med kommunereformen. Rådene som gis er ment som eksempler og for å gi inspirasjon i arbeidet. Hva som er mulig og ønskelig kan variere fra kommune til kommune, og må tilpasses til lokale forhold. Det er derfor viktig at kommunen spør og planlegger medvirkningsprosesser med ungdomsrådet i egen kommune.

Det er ført i pennen av Catrine Torbjørnsen Halås fra Universitetet i Nordland i dialog med og i samarbeid med styret for ungdomsrådene på Helgeland, og med innspill fra Fylkesmannen.

Det er mange måter å involvere barn og unge, og det er en rekke spørsmål som en må ta stilling til og det finnes ulike måter man kan gjøre dette. Dette heftet viser noen måter man kan gjøre dette.

Heftet vil gi forsøke å gi svar på noen av spørsmålene som det er særlig viktig at man tenker gjennom på forhånd når man skal planlegge involvering av ungdom:

1. Hva er formålet med å invitere ungdommene til å delta?
2. Hvem skal vi involvere/ spørre?
3. Hvilke arenaer kan vi ta i bruk?
4. Hvordan kan vi gjøre det?
5. Hvordan skal vi følge opp og gi de unge tilbakemelding?

Representantene fra ungdomsrådene på Helgeland har gitt innspill på følgende spørsmål:

1. Hvilke forventninger har vi til prosessen?

- Hvilke forventninger har vi til egen og andre ungdoms deltakelse i kommunereformen? Hva har vi lyst og mulighet til å bidra med?

2. Hva bør og kan ungdom bidra med?

- Hva kan ungdom særlig bidra med?
- Hva tenker vi at det er spesielt viktig at ungdom kan og bør gi innspill til?

3. Hvordan kan ungdom involveres?

- Hvem bør spørres? (Bare ungdomsrådene, eller bredere deltakelse? Elevråd, mm)
- Hvordan kan/ bør ungdoms medvirkning og deltakelse skje?
  - Hvilke erfaringer har vi med når det har fungert bra?
  - Hva tenker vi er virksomme og effektive måter å involvere ungdom?

4. Suksessfaktorer: Hva er viktig?

- Tenk på tidligere erfaringene: Hva kjennetegner vellykkede involveringsprosesser?
- Hva er suksessfaktorer når vi skal involvere ungdom?
- Hva må til for at det skal være interessant, attraktivt og mulig å medvirke for ungdom?
- Skriv ned «Råd for å fremme ungdoms deltakelse i arbeidet med kommunereformen!»

Kort om kommunereformen

Regjeringens mål for en ny kommunereform:

1) *Gode og likeverdige tjenester til innbyggerne*

Større kommuner med bedre kapasitet og kompetanse vil legge til rette for gode og likeverdige tjenester over hele landet. Større fagmiljø vil gi mer stabile arbeidsmiljø, bredde i kompetansen og en bredere tiltaksportefølje, særlig i små og spesialiserte tjenester.

2) *Helhetlig og samordnet samfunnsutvikling*

Kommunesektoren skal bli bedre i stand til å løse nasjonale utfordringer. Reformen skal bedre forutsetningene for en styrket og samordnet lokal og regional utvikling i alle deler av landet både når det gjelder arealbruk, samfunnssikkerhet- og beredskap, transport, næring, miljø og klima, og også den sosiale utviklingen i kommunen. Det er ønskelig at kommunegrensene i større grad tilpasses naturlige bo- og arbeidsmarkedsregioner.

3) *Bærekraftige og økonomisk robuste kommuner*

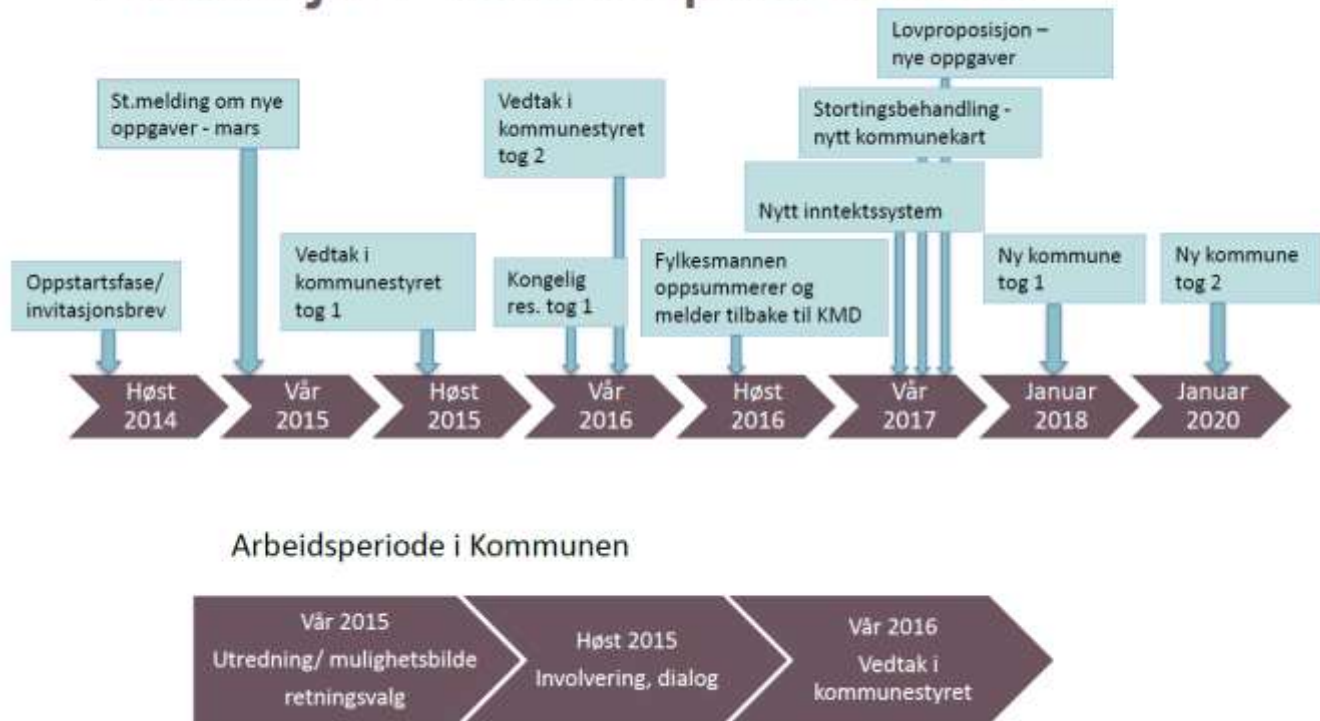
Større kommuner vil ha større ressursgrunnlag og kan også ha en mer variert befolknings- og næringssammensetning. Det gjør kommunene mer robuste overfor uforutsette hendelser og utviklingstrekk. Bærekraftige og økonomisk robuste kommuner vil legge til rette for en mer effektiv ressursbruk innenfor begrensede økonomiske rammer.

4) *Styrke lokaldemokratiet og gi større kommuner flere oppgaver.*

Større og mer robuste kommuner kan få flere oppgaver. Dette vil gi økt makt og myndighet til kommunene, og dermed økt lokalt selvstyre. Større kommuner vil også redusere behovet for interkommunale løsninger. Færre og større kommuner som gjennomfører en velferdspolitik i henhold til nasjonale mål, vil redusere behovet for statlig detaljstyring. Kommunene vil slik få større frihet til å prioritere og å tilpasse velferdstilbudet til innbyggernes behov.

Da kommunestrukturen sist ble endret for 50 år siden var det datidens forutsetninger som ble lagt til grunn for hvordan kommune Norge ble seende ut. Fra 1964 og fram til i dag har samfunnet vært i stor utvikling og endring. Sammensetningen av befolkningen har endret seg, bosettingsmønster er endret. Flere unge flytter til byene og små kommuner vil få en relativt større andel av den allerede aldrende befolkningen.

Tidslinja i reformprosessen

Kommunikasjoner og teknologiske løsninger har endret befolkningens behov og muligheter og kommunene har fått betydelig flere oppgaver som skal løses. Tross store samfunnsmessige endringer er kommunestrukturen i all hovedsak den samme som for 50 år siden.

Mange av dagens kommuner klarer ikke å løse egne oppgaver pr i dag. Spesialiserte tjenester løses derfor i mange kommuner gjennom interkommunale samarbeidsløsninger.

Det er et ønske fra regjeringen at kommunene skal være så store og «robuste» at de kan løse egne oppgaver selv noe som blant annet styrker lokaldemokratiet. I mars 2015 ble St.melding 14 lagt fram om ytterligere nye oppgaver til større kommuner.

Hvis målet om mindre statlig detaljstyring skal nås, må kommunene dimensjoneres for å kunne gi gode tjenester med stor valgfrihet til innbyggerne. Kommunen må sikre god kompetanse, kvalitet og kapasitet i sin tjenesteyting. Kommunen må også sikre at de har kraft nok til å drive lokal utvikling for å skape et attraktivt lokalsamfunn.

Uavhengig av hvordan man innhenter ungdoms innspill, er det viktig at de får tilstrekkelig informasjon om hva de er med på og at de vet nok til å kunne svare på det som etterspørres.

Muligheten for å påvirke framtidig kommunestruktur er før vedtak skal fattes i kommunestyret senest innen juni 2016.

Fasen for involvering av ungdom er derfor i all hovedsak vår og høst 2015 avhengig av hvordan den enkelte kommune har lagt opp sin egen framdriftsplan før vedtak i kommunestyret.

Sjekk med kommuneledelsen når det er planlagt involvering av innbyggere og ungdom i egen kommune.

«Vi må hjelpe dem som styrer i dag til å lage en bærekraftig utvikling, slik at når ungdommen overtar kommunen er den slik den var eller bedre»

Ungdomsmedvirkning

Flere har erfart at det skjer noe allerede i det øyeblikket en stiller seg spørsmålet om hvordan ting ser ut og oppleves fra ungdoms ståsted.

FNs barnekonvensjon er gjeldende norsk lov, og den skal legges til grunn for alt arbeid for og med barn og ungdom. Rettighetene som er gitt i FNs barnekonvensjon understreker barn og unges rolle som medborgere i samfunnet, og at deres erfaringer og synspunkter må lyttes til. Barn og ungdom skal sikres innflytelse i saker som påvirker deres liv og det må jobbes videre for å sikre alle unge muligheten til å delta i politikk og samfunnsliv.

FNs barnekonvensjonens artikkel 12

Partene skal garantere at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegg barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

For dette formål skal barnet gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Barn og unge skal sikres medbestemmelse i spørsmål som angår dem selv og på en rekke samfunnsområder. Det gjelder blant annet skole, fritid, nærmiljø og kultur, så vel som i offentlige plan- og beslutningsprosesser.

Når vi er ute etter å forstå hvordan ting kan se ut fra ungdoms ståsted, og innhente ungdoms meninger og synspunkt, kan vi ha flere fokus: Vi kan være opptatt av å engasjere ungdom aktivt i arbeidet og få innspill og informasjon direkte fra ungdom og vi kan være opptatt av at de som skal bestemme etterspør og blir i stand til å innta et ungdomsperspektiv, og derigjennom blir bedre rustet til å ta gode beslutninger. Det å snakke med ungdom oppleves betydningsfullt på flere måter: Det gir nye blikk og perspektiver, det engasjerer unge, det gir hjelp til å finne nye løsninger og til å prioritere, og det gir inspirasjon i arbeidet. Det kan således være ulike mål med å involvere ungdom i arbeidet med kommunereformen:

1. **Sikre et bedre beslutningsgrunnlag:** Det handler om få vite og forstå mer om hvordan ungdom tenker om hva som er viktig for dem, og får vite hva som er ungdoms perspektiver
2. **Å ivareta føringer og krav om involvering av ungdom:** Å utvikle/ finne måter å høre og involvere barn og unge i kommunens tjenesteutvikling generelt
3. **Å gjøre det mulig for ungdom i delta i prosessene videre:** Gjennom tidlig involvering, øker forutsetningene for at ungdom kan delta og medvirke.

Vi kan se for oss fem nivå i unges medvirkning¹

1. Barn og unge blir lyttet til
2. Barn og unge får støtte til å uttrykke sine meninger
3. Barn og unges synspunkter blir tatt i betraktning
4. Barn og unge blir involvert i beslutningstaking
5. Barn og unge deler makt og ansvar for beslutningstaking

Det at barn og unge får en «stemme» en forutsetning for deltakelse. Dette handler om retten til fritt å uttrykke sine synspunkter. Det er påkrevd med tilrettelegging før barn og unge kan bli hørt på måter hvor det de bidrar med får betydning for samfunnet. Det er fire forutsetninger som må være tilstede for at ungdom skal kunne bli hørt:²

- Rom: Barn og unge må bli gitt muligheten for å uttrykke sine meninger
- Stemme: Barn og unge må fasiliteres til å uttrykke sine synspunkter
- Publikum: Synspunktene må bli lyttes til
- Innflytelse: Synspunktene må bli anerkjent/ respondert på som interessante

Dette innebærer at de voksne må ta et hovedansvar for og sørge for at ungdoms stemme skal kunne høres og få betydning gjennom:

- å etablere møteplasser og legge til rette for dialog
- å hjelpe de unge til å kunne si sin mening
- å sikre at de unge blir hørt
- å bidra med sine erfaringer og sin kunnskap
- å bidra til at ideer og forslag formidles videre
- å ta initiativ til videre diskusjon omkring det som er kommet frem
- å være en som får ting til å skje
- å gi tilbakemelding til de unge

¹ Shier, H. (2001). 'Pathways to participation: openings, opportunities and obligations', Children and Society, 15(2), pp.107-117.

² L. Lundy (2007), Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, British Educational Research Journal 33(6): 927-942.

Det er vanskelig å forstå hvordan det er å være barn eller ungdom i kommunen uten å snakke med barn og ungdom! Barn og unge sitter inne med kunnskap som voksne ikke har. Å få ta del i deres erfaringer gir voksne ny kunnskap. Barn og unge har førstehånds kunnskap om hvordan det er å være barn og unge i dag. De har kunnskaper og synspunkter som kritiske observatører og som brukere av lokalmiljøet og tilbudene i kommunen. (BLD: Rundskriv Q-27/2006 B)

Plan- og bygningsloven § 5-1 fastslår at «kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge».

Det skal spesielt legges til rette for å sikre barn gode oppvekstkår. Kommunene skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta.

Barn og unges rett til medvirkning er også nedfelt i en rekke lover, som Barneloven, Barnehageloven, Barnevernloven, Opplæringsloven og Kommuneloven.

Kommuner og fylkeskommuner skal drive aktiv informasjon om sin virksomhet. Det gjelder også informasjon til barn og unge.

MEDVIRKNING MED VIRKNING

Dersom vi tar ordet medvirkning på alvor, innebærer det at de unge både skal være med, og at det de bidrar med skal få virkning. Fra andre sammenhenger vet vi at det kan være en fare for at medvirkning blir symbolsk på den måten at en gjennomfører aktiviteten fordi det er forventet, uten at en har tenkt ordentlig igjennom på hvilken måte en har tenkt å bruke de innspillene som man får. Dette er viktig for at de unge skal oppleve at de blir tatt på alvor, og at de skal erfare av at det å engasjere seg og delta i slike fora, er av betydning. Det er derfor viktig at en i planleggingsfasen tenker gjennom hvordan en skal følge opp arbeidet.

En bør en informere om hvilke planer en har for det som skal skje videre:

- Hvordan skal det som kommer frem oppsummeres?
- Hvordan og når skal de unge få tilbakemelding om hva som kom frem?
- Hvem er mottakere av oppsummering/ rapport?
- Hva skjer og hvordan følges arbeidet opp videre?
- Kan det være aktuelt å involvere de unge i det videre arbeidet?

Noen aktuelle måter kan være å lage en barnevennlig «rapport» etter modell fra barneombudet, informasjon via media, muntlig informasjon til de man har møtt eller kanskje invitasjon til videre arbeid/ tiltaksutvikling.

HVORDAN KAN VI VISE HVA UNGDOM MENER?

Mandal kommune har de tatt i bruk et eget symbol med teksten «Hva barn og unge har på hjertet» i kommunale plandokument. Symbolet indikerer at man har innhentet barn og unges synspunkter og meninger i saken, og hva de har sagt. Vi oppfordrer kommunene til å gjøre det samme i sine plandokumenter. Ikke bare i forbindelse med kommunereformen, men generelt.

På denne måten kan beslutningstakerne se at barn og unge er hørt, og få innsyn i hva de mener om saken. Dersom dette i tillegg legges inn i kommunale maler, vil det bli en påminnelse om at barn og unge skal spørres i saker som angår dem.

Vi har i dette heftet tatt i bruk dette prinsippet ved å bruke et symbol³ der hvor vi siterer ungdom direkte. Dette er et eksempel på hvordan det kan gjøres.

³ Symbolet er laget av Marte Sandjord ved Medier og kommunikasjonslinja ved Bodin videregående skole

Ungdoms forventninger til kommunereformen

Hvilke tanker har så ungdom på Helgeland om muligheter og utfordringer i arbeidet med kommunereformen?

Ungdommene er for det første opptatt av at de skal bli hørt i spørsmål som har betydning for dem. De er opptatt av at de voksne skal etterspørre ungdoms deltakelse og legge til rette for medvirkning: De voksne er forbilder, og «*det er viktig at de viser at vi har rett til og kan involveres*».

De er særlig opptatt av at reformen skal bidra til å gjøre hverdagen for ungdom bedre, og uttrykker håp om at reformen skal bidra til en bedre skole, økt/ flere fritidstilbud, styrket helsetilbud og bedre kommunikasjonsmuligheter og transporttilbud. De har forventninger om at reformen skal kunne bidra til å styrke tilgjengelighet, fleksibilitet og kvalitet på tjenester. De håper at det vil gjøre bytter mellom de videregående skolene enklere og at samarbeidet mellom ungdomsrådene skal bli bedre.

De er videre opptatt av å kunne gi innspill til hvilke tanker de hvordan en attraktiv kommune vil se ut i fremtiden for dem når de blir voksne. De håper at reformen skal kunne bidra til å gi bedre samarbeid mellom kommunene, at kommunene skal fremstå sterkere sammen, at det skal bli bedre transport, ressursfordeling, miljø, utvidet fagmiljø styrket kompetanse og kvalitet på tjenester, flere arbeidsplasser og et styrket næringsgrunnlag.

De beskriver også områder som de er bekymret for og frykter, som handler om at de små stedene og ytterkantene skal bli nedprioritert, De er redde for at man skal miste lokalånden og få mindre påvirkningskraft. De er bekymret for ressursfordeling og at reformen skal føre til at folk mister jobbene sine.

I forhold til prosessen er de redd for at de voksne ikke skal høre på de unge, at de ikke møter opp og ikke leser deres sakspapirer. De er også bekymret for at de ikke skal klare å vekke de unges engasjement, og at ungdom ikke møter opp.

De har forventninger til egen og andre ungdoms deltakelse og er opptatt av at «*synlig engasjement smittes*». De har forventninger til at ungdom skal uttale seg om saker som angår ungdom, og at de selv må bidra til å få et godt samarbeid mellom ungdom og voksne. De har forventninger til at de selv må bidra til å skape trygghet blant ungdom i nærmiljøet og gjøre det komfortabelt for ungdom å åpne seg om hvordan de har det.

«Ungdommen burde engasjere de voksne – hjelpe de voksne med å tenke nytt, og moderne!»

Hva er det viktig at ungdom blir spurt om?

I veiledningsmateriellet fra staten kan vi lese noen ideer til hva slags spørsmål kommunen kan stille til innbyggerne:

- Hvilke forventninger er det til det framtidige tjenestetilbudet?
- Hvilke forventninger er det til kommunens utvikling?
- Hva er viktig å ta med videre (tjenester) i en ny kommune?
- Hva er du mest redd for å miste i en ny kommune?
- Hvilke kommuner kan være aktuelle sammenslåingspartnere, og gjelder dette hele eller deler av kommunen?
- Hvilke kvaliteter bør kommunen ha for at det skal være et attraktivt sted i framtiden?

Ungdom har særlig kompetanse på det å være ungdom og hvilke drømmer de har for fremtiden. Det er derfor viktig at ungdom blir spurt om hva som er viktig for dem i dag og hva ungdom opplever som viktig for seg på det stedet de skal bo i fremtiden? For at ungdom skal finne det interessant å delta, er det viktig at en får frem på hvilken måte temaet angår og/ eller berører dem. Eksempler på spørsmål og områder som ungdommene gjerne vil bli spurt om er:

Spørsmål om hva som er viktig for ungdom der de bor i dag?

- Hvilke kvaliteter bør kommunen ha for at det skal være et attraktivt sted å bo for ungdom
- Hvilke forventninger har ungdom til skoletilbudet? (Sosialt miljø, læringsmiljø og kvalitet)
- Hvilke forventninger har ungdom til aktivitet/ kulturtilbud/ fritidstilbud i nærmiljøet
- Hvilke forventninger har ungdom til kollektivtransport
- Hvilke forventninger har ungdom til muligheter for sommerjobb/ jobbtilbud
- Har dere tips til hva kommunen kan gjøre bedre for at den skal bli et bedre sted å bo for ungdom?

Spørsmål om hva ungdom tror vil være viktig for dem når de blir voksne på det stedet de skal bo i fremtiden?

- Hvor vil du bosette deg i fremtiden?
- Hva vil være avgjørende for deg når du bestemmer deg for å bo der du skal bo i fremtiden?

Noen av ungdommene er opptatt av tilhørighet og identitet, og sier at de må bli spurt om hva kommunen skal hete.

«Det som angår ungdom skal ungdom bli spurt om!»

Hvordan ungdom kan involveres

I veiledningsmateriellet som er utarbeidet til kommunereformen⁴ kan vi lese om ulike måter å involvere og spørre innbyggerne. Det er viktig at den aktuelle høringsmåten bidrar til:

- å frembringe representativ informasjon
- å skape dialog
- at innbyggernes standpunkter bygger på kunnskap og innsikt
- å gi informasjon om styrken i innbyggernes standpunkter og hvilke argumenter som er utslagsgivende

Hvem skal vi involvere/ spørre?

Alle barn og unge: Dette kan bli et omfattende og tidkrevende arbeid. Dersom en velger en åpen tilnærming krever dette et stort gjennomføringsapparat. Hvis en ikke har dette tilgjengelig og ønsker å involvere alle barn og unge, taler dette for en mer styrt undersøkelse med ferdige spørsmål.

Representative grupper: Hvis vi skal søke etter en slags representativitet, kan det være en modell å gjøre undersøkelsen i en eller flere skoleklasser på et trinn. De representerer et snitt av ungdomsbefolkningen, og vil kunne være noenlunde representativt. Samtidig må ta høyde for at det kan være forskjeller mellom klasser og ulike skoler.

Utvalgte grupper: Dette er utvalg satt sammen etter barn eller unge som har særlige forutsetninger for å medvirke, eller erfaringer som en er ute etter. Dette kan for eksempel være ungdomsråd, elevråd, lokale ungdomsforeninger eller ungdomsparti. Du kan også innhente informasjon fra bestemte aldergrupper eller «ekspert»-grupper som en ønsker særlige innspill fra. Dette kan for eksempel være ungdom som er marginalisert på en eller annen måte.

Hvordan kan vi gjøre det?

I det statlige veiledningsmateriellet beskrives en rekke aktuelle virkemidler kan være:

- Folkeavstemming
- Opinionsundersøkelser
- Utvidede folkehøring, søkekonferanser og visjonsseminar
- Fokusgrupper
- Høring
- Referansegrupper og innbyggerpanel

⁴ Medvirkning og innbyggerdialog, kapittel 2 i Brandtzæg, B. A. (2014) Hvordan gjennomføre en kommunesammenslåing. Erfaringer og innspill fra frivillige sammenslåinger TF-notat 35/2014

Ungdommene på Helgeland har en rekke ideer til hvordan man kan involvere og spørre de ulike gruppene:

Hvem bør spørres?	Hvordan kan/ bør ungdoms deltakelse og medvirkning skje?
Ungdomsrådet	<ul style="list-style-type: none"> • Deltakelse i kommunestyremøtene • Involveres i politikken gjennom sosiale arrangement og aktiviteter • Arrangere fakkeldemonstrasjoner • At ungdomsrådet har frihet til å kunne komme med forslag • Delta på møter i kommunen – særlig der hvor det diskuteres saker som berører ungdom
Elevråd	<ul style="list-style-type: none"> • Kontakt og samarbeid med ungdomsrådet • Det må være et synlig engasjement fra kommunen • Læreren må støtte arbeidet • Ungdomspolitisk dag • Besøksdager fra ungdomsrådet
Alle eller grupper av ungdom	<ul style="list-style-type: none"> • Ungdommens politiske dag - Arrangere workshops eller aktivitetsdag der engasjert ungdom kan snakke om ideer og visjoner sammen • Dialogkafeer med ungdom eller ungdom og voksne sammen • Valgfag: Demokrati i praksis⁵ • Spørreskjema – For eksempel gjennomføre en undersøkelse slik som Ungdata hvert år. Den kan være obligatorisk, og med spørsmål om kommunereform • Henge opp plakater • Prat med ungdom der de er • Demonstrasjoner: Ungdommer kan involvere seg på eget initiativ • Ungdommens kulturmønstring • Sosiale medier

⁵ Et av valgfagstilbudene som ungdomsskolen kan tilby er *Demokrati i praksis*. Her skal elevene gjennom å bruke skolen og lokalmiljøet få kjennskap til og trening i arbeid med samfunnsspørsmål, meningsdannelse og beslutningsprosesser. Elevene skal gjennom praktiske oppgaver, undersøkelser, analyser av case, muntlige og skriftlige ytringer, diskusjoner og forskjellige former for deltakende organisering, få erfaring i hvordan de kan engasjere seg og påvirke demokratiske prosesser. Valgfaget er delt inn i to hovedområder: *demokrati* og *medvirkning*.

Under kan du finne eksempler og beskrivelse av hvordan du kan gjennomføre noen av disse forslagene:

- 1) Kommunestrukturdialogen
- 2) Bruk av sosiale medier
- 3) Sosiale aktiviteter

«Alt er mulig og realistisk, så lenge vi jobber og kjemper for det!»

EKSEMPEL 1 KOMMUNESTRUKTURDIALOGEN – OPPLÉGG FOR DIALOGKAFE

En temakafe/ dialogkafes er et uformelt kafeliknende møtested og en lavterskelarena for medvirkning som er avgrenset i tid. Gjestene ønskes velkommen og får noe å bite i mens de sitter rundt småbord. Noen ganger åpner kafeen med en litt lekende tilnærming, med det formål å skape en hyggelig stemning og for at det skal være lettere for alle å delta i samtalen. Dialogkafeen ramme egner seg godt for å få del i ungdoms erfaringer og meninger, og til å involvere dem i utviklingsarbeid.

Dialogkafeen er avgrenset i tid, og kan arrangeres i forkant av, underveis og/ eller i avslutningen av planarbeid og utviklingsprosesser. I dialogkafeen inviteres deltakerne ikke bare til å høre om, men også til å få snakke om og gi innspill i forhold til det som er dagens tema.

På en dialogkafe kan rollene snus på hodet ved at de som vanligvis snakker, blir mer lyttende. Mens de som vanligvis lytter, tør å snakke mer. Bordene kan ledes av kafeverter som passer tiden og sørger for at alle kommer til ordet. Ved hjelp av en form for strukturerte samtaler i en uformell setting forsøker vi å legge til rette for at alle som er tilstede kan delta med sine erfaringer, tanker og perspektiver, og få mulighet til å lytte til andres.

Ønsket er at kafeene skal bidra med ny innsikt i de tema som er valgt å snakke om, slik at det på sikt kan

1. Deltakere: Hvilke ungdommer skal inviteres til å delta? Hva tenker vi omkring representativitet? Hvordan skal de rekrutteres? Hva skal deltakerne få beskjed om i forkant? Hvordan invitere? Hvem gjør dette?

2. Informasjon: Hvem trenger informasjon om det som skal skje? Lærere, skolen, foreldrene? Hvordan skal vi informere? Hva slags informasjon trenger de unge i forkant for at det skal oppleves trygt, betydningsfullt og interessant å delta?

3. Kafeverter: Hvem skal være kafeverter? Dette kan være ungdom, alternativt voksne. Hvor mange kafeverter bør være til stede? Det er fint med to kafeverter på hvert bord, hvor en kan ha hovedansvar for å lede samtalen, mens den andre for å skrive. Hva skal være rollene deres? Hva trenger de å vite for å være gode kafeverter?

4. Arbeidsprosessen: Hvordan skal vi gjøre det?

5. Praktiske forhold: Når, hvor, servering. Hvem skal ordne med hva? Hvilke rekvisita trengs? Ark, papirduker, gule lapper og tusjer.

6. Oppfølging: Hvordan skal kafeen følges opp i etterkant? Hvordan skal de unge få tilbakemelding i ettertid? Skal det lages en egen rapport, eller skal resultatet innarbeides i den samlede analysen?

7. Hva med offentligheten? Skal media involveres?

8. Evaluering og læring: Hvordan skal vi evaluere og lære av arbeidet vi har gjort?

9. Rolleavklaring og tidsplan: Hvem gjør hva og når?

bidra til å skape bedre tjenester for de involverte.

Det kan være fra 15 – 60 deltakere på temakafeene, med 6-8 deltakere på hvert bord. Det er nyttig å plassere folk med ulik alder og ulik bakgrunn på de ulike bordene. Ved hvert bord diskuteres forskjellige områder innenfor et hovedtema. Kafévertene har ansvar for å notere og påse at alle får anledning til å uttrykke seg. Hvor mange bord man velger å ha, avhenger av tiden som er til rådighet. Vårt råd er å starte med 20 – 25 minutter på første bord, og så redusere til 15 minutter på de andre bordene.

Planleggingen må skje sammen med ungdom. Dette kan for eksempel være representanter fra ungdomsrådet eller elevrådet. For å styrke de unges forutsetninger for å delta på kafeen, er det viktig å tenke gjennom om det trengs noen særskilte forberedelser før kafeen.

Formøte med kafévertene: Kafévertene som deltar på kafeen bør få en introduksjon om formålet med dialogkafeen. Dette kan gjøres skriftlig på forhånd, ved å delta på en briefing på forhånd, eller ved at temaet gis særlig oppmerksomhet i introduksjonen fra den som leder kafeen. Under et formøte kan kafévertene få hjelp til å forberede seg til oppgaven. Kanskje har noen av gruppelederne erfaringer eller særlig kompetanse som kan nyttiggjøres under dialogkafeen.

Formålet med formøtet er å:

- gi kafévertene en innsikt i formålet og hva en ønsker med kafeen
- gi kafévertene innsikt i forventninger til dem: Hva det vil si å være kafévert?
hva er kafévertens rolle og oppgave?
- gi en forståelse for spørsmålene som skal diskuteres
- få innspill fra kafevertene som kan styrke gjennomføringen av kafeen
- diskutere utfordringer med å være kaféverter

Velkomst: De som deltar er betydningsfulle gjester. For å få til dette er det viktig at de blir tatt godt imot, ved at alle blir tatt i hånden og hilst på og ønsket personlig velkommen. Det ordnes med enkel servering som enten kan serveres i forkant, midtveis eller som kan stå fremme hele tiden.

Inndeling i grupper: På forhånd er det gjort klar gruppebord. Kafeverten ber gjestene om å sette seg ned på de ledige bordene. Dette kan gjøre på flere måter: Navnelapper som er laget på forhånd, alfabetisk inndeling, aldersinndeling, eller at deltakerne fordeler seg selv i naturlige grupper.

Introduksjon: Før gjestene inviteres til samtale om dagens tema, gis en introduksjon om formålet med kafeen og hvorfor nettopp de er invitert som gjester. Informasjon er en forutsetning for å kunne medvirke. Se «Kort om kommunereformen» foran i heftet.

Alle stemmer er viktige: Si noe om at det ikke er noen svar som er rette eller gale. Vi er ute etter hvordan ting oppleves fra deres ståsted. Alles stemmer er viktige.

Bli kjent og innledende spørsmål: Nå starter gruppene sitt arbeid. Alt avhengig av hvor godt deltakerne kjenner hverandre fra før, legges det opp til presentasjonsrunde og/ eller en aktivitet som er egnet for å skape en avslappet og hyggelig start.

EKSEMPEL PÅ ISBRYTERE ELLER PAUSEINNSLAG

En kort oppvarmingsøvelse kan skape en avslappet og hyggelig start på kafebesøket. Det kan også være greit med et pauseinnslag om vi går tom for energi

Navnesirkel:

Det kan for eksempel være å be alle deltakerne om å stille seg i sirkel kronologisk etter fødselsdag, eller etter første bokstav i fornavnet. Når sirkelen er ferdig kan hver og en si fødselsdagen sin og navnet sitt. Et annet alternativ er å be alle si noe om hva de liker å gjøre på fritida.

Avisleken

Alle står i en sirkel og en står i midten. Den som står i midten, skal forsøke å slå en i sirkelen med en avis. Den som «står for hugg» må si navnet til en annen i sirkelen for å unngå å bli slått. Vedkommende må raskt si et annet navn. Den som blir slått, må inn i midten.

Vinden blåser på:

- Alle deltakerne setter seg på stoler i sirkel. Det er en stol for lite i forhold til antall deltakere og en deltaker stiller seg i midten.
- Personen i midten roper ut noe som skal kjennetegne at noen skal bytte plass: f.eks. "Vinden blåser på alle som liker pizza", "alle som er glad i å reise", "alle som har fortalt en hvit løgn den siste uka" osv. Det anbefales at det ikke er lov til å si noen ytre kjennetegn (som "alle med hvit bukse, mørkt hår" osv.) Dere kan f.eks. tenke setninger ut fra "alle som liker...", "alle som er glad i...", "alle som har sett filmen...", "alle som ønsker seg..." – det vises ikke utenpå.
- Alle som føler seg truffet av setningen reiser seg og prøver kjappest mulig å finne seg en ny stol, det er ikke lov å sette seg på den samme. Den som ikke får stol, går inn i midten og roper en ny setning: "Vinden blåser på alle som ....."
- Hold på til dere blir lei – eller må gjøre noe annet....

Presentasjonsrunde: Start med en navnerunde rundt bordet. Kafeverten forteller om sin rolle og gjentar spillereglene.

Introduksjon til dagens tema: Kafeverten sier litt om hva som er temaet på dette bordet.

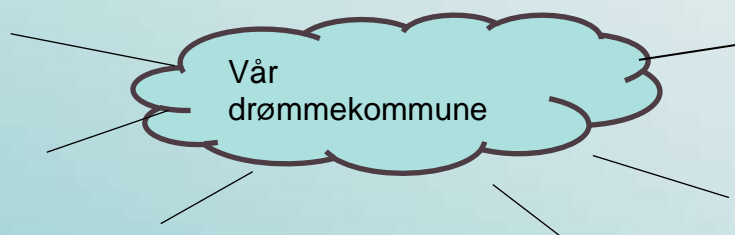
Dernest kan det være lurt å bruke tid på å la ungdommene til å stille oppklarende spørsmål om ting de lurer på.

Rent konkret gjøres dette ved at det enkelte konkrete innspillet skrives på et stort ark/ eventuelt på post- it lapper eller rett på en papirduk. For noen spørsmål kan arket eventuelt deles inn som vist under. Det kan være lurt at den enkelte gis litt tid til å tenke, eventuelt skriver på lapper for seg selv, før en åpner opp for samtale.

Her følger ideer til konkrete spørsmål, hvor man kan bruke ett eller flere av spørsmålene og rullere.

Tema 1: Hvordan ser det ut i din drømmekommune?

Her kan vi få tak i hva som ungdom synes er viktig på det stedet der de vil bo. Ungdommene bes om å skrive punkter ned på arket, eller lage tegninger. Dersom man har god tid til rådighet, kan ungdommene bes om å ta bilder, som limes inn på en collage.

Tema 2: Hva tror du nå vil være viktig for deg på det stedet du skal bo i fremtiden?/ Hva skal til for at du flytter tilbake til kommunen din?

Dette er en annen variant av tema 1 som er mer konkret og som også etterspør hva som må forbedres/ må til for at kommunen skal være et attraktivt sted å bosette seg for dagens ungdomsgenerasjon når de blir voksne.

a. Hva gjør det bra for voksne og familier å bo der du bor i dag?

b. Hva skulle du ønske var bedre?

c. Hva kan vi gjøre for at det skal bli bedre på dette området?

Om det er ønskelig å få ideer til tiltak, kan man gå videre etter at man har stilt spørsmål a. og b., og å ta en runde og spørre gjestene om hva som kan gjøres for at det skal bli bedre på dette området. Ideene kan noteres på en ny lapp, eller skrives direkte på arket.

Tema 3: Hva er viktig for ungdom der de bor i dag?

Dette temaet likner på tema 2, men har fokus på hva som gjør kommunen til et godt sted å bo for ungdom i ungdomstiden, og hva som må gjøres for at kommunen skal bli et enda bedre sted for ungdom.

a. Hva gjør det bra å bo der du bor i dag?

b. Hva skulle du ønske var bedre?

c. Hva kan vi gjøre for at det skal bli bedre på dette området?

Om det er ønskelig å få ideer til tiltak, kan man gå videre etter at man har stilt spørsmål a. og b., og å ta en runde og spørre gjestene om hva som kan gjøres for at det skal bli bedre på dette området. Ideene kan noteres på en ny lapp, eller skrives direkte på arket.

Tema 4: Hva er du redd for å miste i en ny kommune?

Her kan vi få tak i hva ungdom uroer seg for og bekymringer de har knyttet til kommunereformen. Hva er de redd for kan skje? Hva er de redd for å miste? Ungdommene bes om å skrive punkter på arket.

Tema 5: Hvordan kan x bli bedre?

Dersom man har konkrete tema som man ønsker innspill på, kan man gå rett på sak og spørre om dette. Under Ungdomspolitisk dag i Vefsn ble ungdommene bedt om å komme med sine synspunkter på saker som ungdomsrådet på forhånd hadde satt opp. Temaet ble satt i midten av arket, og ungdommene ble bedt om å skrive ned ideer til forbedringspunkter rundt på arket.

Her er et eksempel på hvordan de arbeidet med temaet: Busstilbud:

Ulike måter å samle innspill: For å få frem mest mulig ideer, er det lurt å ha lapper på bordene, og be deltagerne tenke litt og skrive ned momenter for seg selv, før en starter samtalen med alle. Det er mange måter å samle innspill: De kan skrive eller tegne på papirduken eller tavle som står ved siden av bordet eller sette gule lapper på duken/ tavle. Kafeverten kan i tillegg ha et hovedansvar for å notere ned innspill i ei notatbok. I tillegg kan man være kreativ og lage lapper utformet med symbolikk knyttet til temaet: Steiner, epler/ pærer, skyer, stjerner, med mer. For eksempel kan arket som ble laget over formes som et tre, med trekrone, røde epler og grønne pærer, og røtter som sier hva vi kan gjøre for at det skal bli bedre.

Et eksempel på en konkret gjennomføringsplan

Planen baserer seg her på at det står mat fremme. Det er her lagt opp til at hver deltager får besøkt 3 bord. For første bord er det avsatt 25 minutter, deretter 20 minutter og de siste 15 minutter.

Alternativt kan man ha tre bord med lengre tid, eller utvide tidsrammen dersom man ønsker flere bord.

- ✓ 1130 – 1200 Ordning av rom
- ✓ 1200 – 1330 Formøte med kafevertene
- ✓ 1330 – 1400 Vi gjør oss klare – deltakerne kommer
- ✓ 1400 – 1420 Velkommen og introduksjon
- ✓ 1420 – 1445 Kafebesøk – første temabord
- ✓ 1445 – 1505 Andre temabord
- ✓ 1505 – 1515 Pause
- ✓ 1515 – 1530 Tredje temabord
- ✓ 1530 – 1545 Fjerde temabord
- ✓ 1545 – 1600 Oppsummering/ evaluering/

Avslutning/ oppsummering:

Avhengig av tid, kan det være en ide å la hver gruppe presenterer kort noe av det de har snakket om i plenum. Det er ikke nødvendig å presentere alt, men en eller to ideer eller innspill fra hver gruppe. Når denne sesjonen er avsluttet, må de som leder kafeen si noe om hvordan dette skal bli brukt videre og hvordan gjestene skal få tilbakemelding, se side 12. Spør gjerne om de har noen ideer til hva de voksne bør gjøre for å følge opp videre.

Evaluering med deltagerne: Det kan noen ganger være

viktig å ta en gjennomgang med gjestene når kafeen er over. Forslag til et enkelt evalueringsspørsmål: Hvordan opplevde du å delta? Eventuelt to delspørsmål: Hva opplevde du som bra? Hva kunne vært annerledes?

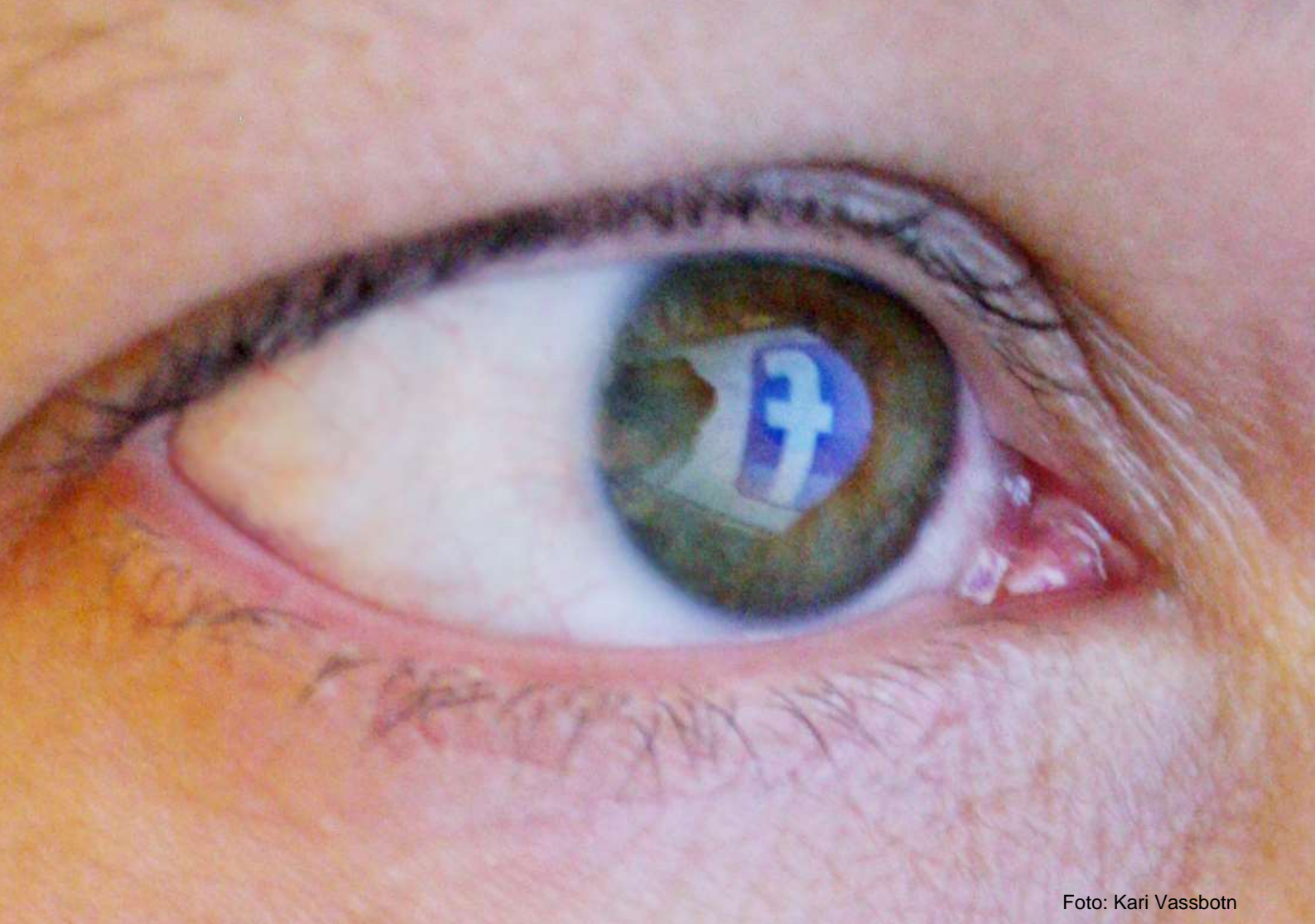

Foto: Kari Vassbotn

EKSEMPEL 2 BRUK AV SOSIALE MEDIER

Ungdom er aktive brukere av sosiale medier. Kommunen kan lage hashtagger knyttet til temaet kommunereformen, som de kan bruke for å formidle synspunkter som omhandler hva ungdom tenker ulike spørsmål knyttet til kommunereformen. Eksempler kan være:

- #braiminkommune: Her kan ungdom skrive hva de synes er fint med kommunen sin og som er viktig å ta vare på.
- #dårligiminkommune: Her kan de gjerne legge inn et tips til hva de ønsker skal komme i kommunen.

Man kan da knytte dette til en hashtag med kommunenavnet, og for eksempel legger ut et bilde av en buss og skriver #dårligiminkommune #nesna med en tekst som sier «*jeg vil ha et bedre busstilbud*».

Det kan også lages en kommunal snapchat som går til administrasjonen. Her kan ungdommen ta et bilde av en kunstgressbane og for eksempel tegne inn en tribune og skrive «*vil ha i min kommune*».

På denne måten kan ungdommen på en enkel måte fortelle hva de vil.

EKSEMPEL 3 SOSIALE AKTIVITETER

Deltakelse på sosiale sammenkomster og aktiviteter kan bidra til å senke terskelen for ungdoms deltakelse. Det kan derfor være lurt å legge til rette for sosiale aktiviteter i tilknytning til møter. På denne måten kan ungdommene skal bli kjent med de andre ungdommene og de voksne som de skal samarbeide med.

Dette kan gjøre at det oppleves litt mer ufarlig å bidra med sine meninger og synspunkter. Noen ideer kan være:

- Grillkveld med politikerne.
- Å spise sammen i forkant av møtet, for eksempel pizza eller taco
- Paint ball – eller andre aktiviteter

Hvor kan jeg lese mer

- [Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven](#), Miljøverndepartementet, T- 1513
- [Deltakelse og innflytelse - om medvirkning i kommunal planlegging](#) (1992), Miljøverndepartementet, T-862
- [Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom - informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene](#). Rundskriv Q-27/2006 B Barne- og likestillingsdepartementet.
- [Håndbok for ungdomsråd](#): Barne- og likestillingsdepartementet 2006
- [Lov om planlegging og byggesaksbehandling](#) (2008), rundskriv T-2/09
- [Medvirkning i planlegging. Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven](#). Veileder fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. H- 2302 B
- [Medvirkning og innbyggerdialog](#), kap 2 i Hvordan gjennomføre en kommunesammenslåing. Erfaringer og innspill fra frivillige sammenslåinger Brandtzæg, B. A. (2014) TF-notat 35/2014
- [Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling](#). Nordisk markering av 20-års dagen for FNs barnekonvensjon. Winsvold, A. og A. Solberg (2009): TemaNord 2009:577, Nordisk Ministerråd, København
- [Noen aktuelle metoder og gode eksempler](#) Tillegg til veileder "Medvirkning i planlegging", kapittel 4
- [Om barn og planlegging. Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge i planlegging](#), rundskriv T-2/08
- [Ungdommens regionale verksted – Regionalt framsyn Hedemark](#). Sandkjær Hanssen, Grom, Kittelsen Elin, Rovik, Hildegunn ØF-notat nr. 04/2011
- [Ungdom og lokal samfunnsutvikling. Hvordan involveres ungdom på fylkeskommunalt nivå?](#) Vestby, Guri Mette og Ruud, Marit Ekne NIBR rapport 2012:16
- [Ungdom og medvirkning i planlegging og lokalt utviklingsarbeid. Å slippe til og å bli sluppet løs er to sider av samme sak](#). Niels Arvid Sletterød, Espen Carlsson, Hanne H. Kleiven, Håkon Sivertsen Kompetansesenter for distriktsutvikling 2014:8
- [Ung input – et verktøy for å involvere barn og unge i kommunal planlegging](#). Forandringsfabrikken 2005
- [Veien mot en ny kommune](#). Veileder for utredning og prosess. Kommunal og moderniserings-departementet 2014
- [Verktøykasse for medvirkning i utviklingsprosesser](#). Hedmark Fylkeskommune 2014

Lenke til flere av disse dokumentene kan du finne på Fylkesmannen i Nordlands hjemmeside: www.fylkesmannen.no/nordland

Kontaktpersoner:

Silja Ildgruben
prosessveileder
kommunereformen
Fylkesmannen i Nordland

fmnosil@fylkesmannen.no tlf: 41 23 03 31

Robert Isaksen
seniorrådgiver
Fylkesmannen i Nordland

fmnoris@fylkesmannen.no tlf: 755 31 612
mob: 47 28 44 96

Simen Johansen
leder Helgeland
ungdomsråd

si_johansen@hotmail.com tlf: 47 41 66 79

I løpet av juni 2016 skal kommunene si sin mening om fremtidig kommunestruktur. Før dette skal innbyggerne gis mulighet for å gi sine innspill.

Dette heftet gir ideer til hvordan man kan involvere ungdom i arbeidet med kommunereformen. Ideene har også overføringsverdi til involvering av ungdom i planarbeid generelt. Målgruppen er politikere, administrasjon, fagfolk og ikke minst ungdom selv.

Heftet har blitt til gjennom et arbeidsseminar med representanter fra ungdomsrådene på Helgeland, hvor de gav sine råd til hva en bør ta hensyn til og hvordan man kan legge til rette for ungdoms medvirkning og deltakelse i arbeidet med kommunereformen. Rådene som gis er ment som eksempler og for å gi inspirasjon i arbeidet. Hva som er mulig og ønskelig kan variere fra kommune til kommune, og må tilpasses til lokale forhold. Det er derfor viktig at kommunen spør og planlegger medvirkningsprosesser sammen med ungdomsrådet i egen kommune.

Statens hus
Moloveien 10
tlf: 75 53 15 00 || fax: 75 52 09 77
fmnpost@fylkesmannen.no
www.fmno.no

www.twitter.com/FMNordland ||
www.facebook.com/FylkesmannenNO